

ВИПАДОК, ЩО СТАВ ДОЛЕЮ

На Чорнобильську АЕС я потрапив певною мірою випадково. Зоставлений на кафедрі після закінчення з відзнакою Брянського інституту транспортного машинобудування, я мав чудові перспективи для подальшої наукової роботи. Дещо захмарювали їх кілька факторів, які на той час офіційно суттєвими не вважалися, а саме: місячний заробіток в 95 карбованців і відсутність не тільки житла, а й реальних шансів на його одержання найближчим часом. А в нашій молодій сім'ї (студентський шлюб) мало з'явитися поповнення, і жити в рідних дружини було хоч і затишно, але не дуже просторо.

І тоді на нашому сімейному небосхилі з'явився добрий янгол в особі мого свояка, себто чоловіка жінчиної сестри Валерія Фоменка. Працюючи на Чорнобильській АЕС, він якось запропонував мені свою протекцію у влаштуванні туди ж. Власне, протекція — то гучнувато сказано, але вже те, що він знав, куди звернутися, де були вакансії, які за рівнем своєї фахової підготовки я міг зайняти, було великою допомогою.

Вперше я приїхав до Прип'яті у квітні 1979 року. Місто сподобалося. Пройшов медичну комісію — визнали придатним для роботи на атомних станціях. Отож, залишивши у травні того ж року інститут (не без проблем), уже 1 червня став членом колективу ЧАЕС — інженером у цеху наладки. Робота була нова, отож починати довелося з нуля. Але чого-чого, а нового вчорашньому ретельному студентові боятися не випадало. Тоді саме починалося будівництво третього блока. Два перших уже працювали. Ми слідкували за монтажем тепломеханічного обладнання турбінного, реакторного та хімічного цехів. До кола наших обов'язків входили також наладка обладнання при пусках і зупинках блоків, їхніх випробуваннях, напрацюваннях різного роду програм, проведеннях експериментальних робіт. Це й природно, адже перший та другий блоки ще тільки освоювалися, отож проблем з режимами роботи вистачало.

Ядерні установки такого типу тоді були тільки на Ленінградській АЕС. Але вона підпорядковувалася іншому міністерству, отож інформації з неї ми мали недостатньо.

Проводили теплові випробування турбоустановок (разом з Мінтехенерго), відпрацьовували експериментальний контроль і т. д. і т. ін.

Поступово піднімався службовими сходинками. Ставши старшим інженером, займався в основному випробуванням запобіжних клапанів по станції та налагодженням контрольно-якісного ремонту, випробуванням систем регулювання турбін, паророзподілу, підтриманням обертів навантажень.

1984 року було видано наказ по Міненерго, згідно з яким цехи наладки на всіх станціях були перетворені в пуско-налагоджувальні виробництва із підпорядкуванням їх відповідним підприємствам. Наше підприємство — куратор станцій з реакторами типу РБМК, знаходилося під Смоленськом. Таким чином, ми, не покидаючи території станції, займаючи ті ж самі, що й раніше, приміщення, одним розчерком керівного пера опинилися в ролі підрядників. І роботою займалися тією ж. Чиста випадковість, звичайно, але наказ про реорганізацію був підписаний 1 квітня 1984 року.

За рік до цього був пущений четвертий блок. Працював добре, до чого наладчики доклали рук. Справа в тому, що на ньому вперше на станціях. РБМК встановили турбіну нового типу. Це вимагало досить довгої підготовки її до пуску. Але справилися.

Будувалися п'ятий та шостий блоки. Розрослося місто. У ньому з'явилися четвертий і п'ятий мікрорайони, великий стадіон, палац культури. Прип'ять була молода і сама по собі, і за віком своїх мешканців. Здається, середній вік прип'ятчан був 28 років. Жили і працювали енергійно, інтенсивно, весело. Аж до 26 квітня 1986 року включно.

Висловлю свою точку зору на аварію відразу. Вважаю, що персонал у ній не винен. Люди просто не припускали, що таке може статися. Ніде про можливість такого випадку не було й словом обмовлено. Вибух стався, якщо пам'ять мене не зраджує, 26 квітня о першій годині 23 хвилини...

Напередодні ми проводили свої випробування. Доволі багато було наладчиків саме на четвертому блоці. У принципі блок мав зупинитися у другій половині дня у п'ятницю. Але час ішов, а диспетчер усе не давав дозволу на зупинку останньої машини. А там якраз була моя робота, зв'язана з настройкою системи гідропідймання роторів. Я терпляче чекав, хоч відпрацював перед цим ніч.

Прочекавши на блочному щиті ще й повну денну зміну до 16-ї години включно, як кажуть, підняв руки вгору:

— Більше, хлопці, не можу. Приїду завтра ранком.

Справді, операцію, на яку чекав, можна було проводити на зупиненому блоці. Тобто зупиняти його мали без моєї участі. Оскільки моя відсутність нікого не затримувала, я з чистою совістю поїхав додому.

Прокинувшись ранком, я, певна річ, нічого не знав. Телефону в мене не було. А хоч би й був, навряд чи хто став би телефонувати. Там було не до мене. Отож спокійно сів на велосипед і поїхав на роботу.

Що трохи здивувало цього суботнього ранку, так це незвично велика кількість міліції у місті. Мабуть, очікується прибуття якогось високого гостя, вирішив про себе. Справа ж була перед першотравневим святом. Ішли навіть розмови про те, що директора станції повинні нагородити. 1985 рік ЧАЕС відпрацювала добре — одне з перших місць у Союзі з виробітку електроенергії зайняла.

Отож їду через ліс. Милуюся красою погожого квітневого ранку. А назустріч монтажники. Вітаються, зупиняють. Говорять, що на станції щось незвичайне. Нікого туди не пускають. Але ж мені треба, тож їду далі. Аж один знайомий турбініст із рибалки додому прямує. Від нього почув про вибух. Не повірив.

Коли ж під'їхав до лісосмуги біля залізничної станції Семиходове, побачив усе сам. Звідти до четвертого блока метрів шістсот. Хоча я займався тоді в основному турбінним цехом, але в цілому уявляю конструкцію реактора. Те, наскільки він був зруйнований, пригнічувало. У такій ситуації не до турбінного цеху. Усвідомивши це, повернувся додому. Певна річ, про радіаційну обстановку я нічого не знав.

Під кінець дня ситуація потроху стала з'ясовуватися. Довідався про загибель одного з працівників, про серйозне опромінення кількох, яких відправили до Москви. Заговорили про евакуацію міста. Щоправда, лише на кілька днів нібито. Увечері представники цивільної оборони почали обходити квартири і роздавати таблетки, які повинні були вберегти організм від так званого йодного удару. Це, до речі, ми тепер уже знаємо про запобіжне вживання цих препаратів, а тоді уяв-

лення про них було досить слабке. Таблетки так таблетки. Випили. А на ніч я навіть кватирки у вікні спальні не зачинив.

У суботу приїхав у Прип'ять мій свояк Валерій. Він на той час уже працював на будівництві Мінської атомної теплоелектроцентралі, а родина ще в Прип'яті була. Тож приїхав він з колективом попрощатися і зі своїми перевідатися. А тут така ситуація. До речі, він, проїжджаючи через станцію Янів потягом Москва-Хмельницький, міг би побачити зруйнований блок, але не дивився у вікно, бо саме складав речі. Зате в Прип'яті за день інформації одержав доволі, аби зробити рішучий висновок.

Рано-вранці у неділю заїхав він до нас із конкретною пропозицією — відправити свою і мою дружин з дітьми у Брянськ до їхньої матері. Провів я їх у Чернігів на вокзал, а сам повернувся, оскільки вказівки про евакуацію не одержував. А з переповненого дизель-поїзда, що йшов з Прип'яті на Чернігів, ми бачили рибалок, що спокійно верталися з вудочками і уловом від водоймища біля самісінької станції. Відсутність інформації тоді багатьом коштувала здоров'я.

У неділю ввечері одержав вказівку бути на ранок на роботі. Звичайно, ніякої наладки вести не довелося. Треба було забрати деякі речі та документи із адміністративно-побутового корпусу номер 2. А потім почали готуватися до похорону Володимира Шашенка, який загинув на станції у ту трагічну ніч.

Навіть похорон — ця сумна, але чисто житейська подія у евакуйованому місті стала проблемою. По-перше, де ховати? Цвинтар у Прип'яті був забруднений. До того ж, чи варто залишати навіть покійника у покинутому місті? Хто буде з часом доглядати його могилу? А де замовити труну? Останнє вирішили в Чорнобилі, який ще не був евакуйований. А поховали в селі Чистогалівці. Тоді ще не було рішення про відселення з тридцятикілометрової зони. Похорон відбувся 29 квітня. До кінця ж цього дня Прип'ять майже повністю спорожніла. По вулицях ходили патрулі, перевіряючи документи в поодиноких перехожих. Увечері всіх працівників станції, які не евакуювалися, відвезли до піонерського табору «Казковий».

У таборі ми, маю на увазі наладчиків, побули кілька днів. Потім нам запропонували вирішувати свою долю зі своєю організацією «Смоленськатоменергоналадка», оскільки на ЧАЕС робити було нічого. В результаті мої колеги опинилися хто де — на Курській, Хмельницькій атомних, у Десногорську на Смоленщині, де розміщувалася головна організація. В останньому місті і я трохи попрацював, мешкаючи в гуртожитку. У червні — липні почали повертатися назад. А в серпні уже повним ходом пішли пуско-налагоджувальні роботи на першому та другому блоках.

Жили спочатку в Чорнобилі, а потім на кораблях у Зеленому Мисі, у селищі — там же. Наше підприємство було реорганізоване в дільницю, що в принципі не відбилося на характері чи обсязі роботи інженерно-технічного персоналу та робітників. Виконуючи свої функції як підрядники, ми робили діло надійно, на совість.

Під час пуско-налагоджувальних робіт випадків зайвого опромінення не пам'ятаю. Людей почали берегти. Ті, хто особливо постраждав, отримали смертельні чи такі, що тяжко позначилися на здоров'ї, дози в основному в перші години після аварії. Скажімо, Петро Паламарчук та Анатолій Шевчук опромінилися, коли витягали із забрудненої зони Володимира Шашенка. Трагедія з останнім сталася в підреакторному приміщенні, де були встановлені прилади експериментального контролю. До цього П. Паламарчук ще й у машзалі опромінився. Після

лікування він живе в Москві. Інвалід першої групи. Анатолій Шевчук зараз киянин. Інвалід другої групи. А самого В. Шашенка ми потім перепоховали з Чистоголівки, яка зараз у зоні відчуження, у Москві. Там цілий масив на одному з цвинтарів зайняли чорнобильці. Земля їм пухом...

А живі-здорові продовжують працювати. Пустивши перший і другий блоки, приступили до ліквідації наслідків аварії на третьому, який, будучи спареним з четвертим, постраждав значно більше. На ньому був значніший обсяг дезактиваційних робіт, його довелося відгороджувати від четвертого товстою бетонною стіною. Зробили це все — і почалися будні, які мало чим відрізнялися від доаварійних.

Я разом з родиною одержав спочатку, як і багато хто із працівників ЧАЕС, квартиру в Києві. 1988 року постало питання вибору — або Київ, або Славутич. Щодо мене, то, його вирішення було не надто складним. Гамірних великих міст не люблю. Інші вагалися більше. А дехто і взагалі пожертвував роботою на станції з досить пристойним заробітком заради змоги жити в столиці.

Мені здається, що не всі поставлені перед дилемою вибору зробили правильні кроки. Але, мабуть, ті, хто цю дилему породив, помилилися ще більше. Якби усім дали змогу бронювати київські квартири, багато хто з досвідчених працівників залишився б на станції, погодившись на значно скромніше житло в Славутичі. Був би менший відсів персоналу.

1988 рік пам'ятний для мене не лише переїздом до Славутича, але й зміною роботи. Оскільки існування нашої організації було поставлено під питання, вирішив перейти в турбінний цех, де обіймав посади старшого інженера і начальника зміни, займаючись терморегулюванням. Коли ж 1991 року був відновлений цех наладки на станції, перейшов туди заступником начальника. Керівництво ж цехом було доручене тоді моєму старшому товаришеві Вячеславу Фоміну. На початку 1995-го він перейшов на посаду заступника головного інженера. Відтоді я — начальник цеху наладки.

Робота знайома, кадри хороші, досвідчені. У нас тільки один молодий спеціаліст з'явився за кілька останніх років. На сьогодні таке становище наче й влаштовує всіх, але не перспективу. Адже є оптимальні співвідношення старих кадрів і новачків, що дозволяє проводити планомірно і без поспіху передачу досвіду. Але завтра ЧАЕС, яка працює на сьогодні стабільно, досить туманне.

Ох, ці рішення про закриття — відкриття! Мало того, що невпевненість не сприяє роботі, адже кожен за всієї своєї відданості ЧАЕС просто змушений думати про можливий «відступ», так ще й мотивація їх досить слабка.

У Росії працюють такі ж станції, як наша, але ніхто не вимагає їх закриття. Мабуть, тому, що Росія не дуже до таких вимог прислухається. Рівень безпеки ЧАЕС, рівень нашого персоналу ніскільки не нижчі, ніж на інших таких станціях. Ресурс же ЧАЕС розрахований до 2007 року. До того часу і економіка України, віриться, міцно стане на ноги, і сама наша станція солідний внесок у ту економіку зробить. Отож закриття станції не буде таким болісним для держави, яким воно стане найближчим часом.

Чомусь мало хто задумується, практично ніхто не пробує проаналізувати ситуацію із виведенням з роботи діючої станції. Адже подібного нічого у світі ще не було. Якщо це станеться з ЧАЕС, ми будемо першопрохідцями. Але й першопрохідці повинні мати чіткий план своїх дій, може, навіть чіткіший, ніж ті, хто йтиме за ними. У нас же

немає ні проектних напрацювань, ні системи поводження з радіоактивними відходами. Що таке сам процес зняття з експлуатації атомної станції, ніхто просто не знає. Ніде нема ніяких нормативних документів з цього приводу.

Більше того, не до кінця зваженими навіть з теоретичної точки зору є обіцянки закрити ЧАЕС до 2000 року. За вимогами загальнопожежної безпеки, проект закриття має бути готовий за п'ять років до самого закриття. Ми уже не вкладаємося в цей термін, адже до двотисячного року залишилося тільки чотири роки, а згаданий вище проект (не хотілося б каламбурити — само виходить) ще й на стадію проекту не вийшов. Тільки розмови.

Є думки про створення на базі ЧАЕС міжнародного центру ядерної безпеки. А хто його фінансуватиме? На початку міжнародне співтовариство, мабуть, виділить певні кошти. Поки наукові розробки в унікальній зоні, що не має аналогів у світі, когось цікавитимуть. А далі? Та й взагалі це означає залежати від когось у ситуації, коли можемо забезпечувати себе самі.

Ці міркування, звичайно, тільки плід, як на мене, підходу до проблеми з точки зору логіки. А постулати цієї науки, на жаль, далеко не завжди використовуються в політиці. Ми ж — невеликий колектив цеху наладки — продовжуємо забезпечувати важливу ділянку роботи, водночас працюючи і на те, щоб розвіювати в уяві людей образ чорнобильського монстра, який так заважає і кожному з нас, і місту Славутичу, і всій Україні. Мені це прикро, адже українська земля, на яку я потрапив певною мірою випадково, стала моєю другою батьківщиною, яку я ніколи не зраджу.

ПІСЛЯМОВА

На ЧАЕС працює не лише Сергій Дудкін сам, але і його дружина Галина — інженером у групі обліку виробничо-технічного відділу. І для неї Славутич, Україна стали рідними. Вони люблять свою батьківщину Росію, але, якщо говорити по ширості, дома себе почувають саме на українській землі, у місті енергетиків Чорнобильської атомної.

Подружжя Дудкіних виховує дочку Ганну, яка збирається вступати до педагогічного інституту — хоче стати учителем математики. «Мабуть, гени спрацювали, — усміхається Сергій. — У мене мати і старша сестра викладають математику».

У начальника цеху наладки Сергія Дудкіна є хобі — теніс. А в Славутичі — щонайкращі умови для занять цим видом спорту. Якщо ж у людини є улюблена робота, дім, родина, захоплення, для щастя їй може не вистачати хіба що віри в завтрашній день. Сергію хочеться вірити, що ЧАЕС має завтра. Ось тільки останнє слово тут належить не йому.

